

Formicoidea (mravenci)

[třída/class: Insecta; řád/order: Hymenoptera; podřád/suborder: Apocrita;
nadčeleď/superfamily: Formicoidea]

PAVEL BEZDĚČKA

Nadčeleď Formicoidea je u nás zastoupena jedinou čeledí: mravenci (Formicidae) WERNER (1989), WERNER & BEZDĚČKA (2001). V současné době je známo z České republiky 105 druhů mravenců (pouze druhy žijící v přírodě). První sporadické poznámky o mravencích Čech a Moravy zahrnuje dnes již klasická práce Mayrova (MAYR 1855). První seznam mravenců Čech publikoval E. Lokay senior (LOKAY 1860). První seznam mravenců Moravy publikoval ZDOBNITZKY (1910). Na něj navázal ve dvacátých letech SOUDEK (1921, 1922). Výsledky vcelku intenzivního faunistického výzmu mravenců tehdejšího Československa ze třicátých a čtyřicátých let minulého století publikoval ZÁLESKÝ (1939). Kratochvíl jeho „Prodromus“ doplnil o rok později (KRATOCHVÍL 1940). V roce 1941 publikovali SADIL s NOVÁKEM na svou dobu velmi zdařilý klíč středoevropských druhů mravenců. V druhé polovině minulého století se faunistickému výzkumu mravenců v Čechách a na Moravě věnovali především následující myrmekologové: V. Šilhavý, V. Sadil, V. J. A. Novák, K. Samšíňák, P. Lauterer, V. Vysoký, P. Werner a P. Bezděčka (např. KRATOCHVÍL 1936, 1937, 1944, 1949; SAMŠIŇÁK 1952, VYSOKÝ 1988, 1999; VYSOKÝ & ŠUTERA 2001, BEZDĚČKA 1995, 1996, 1998, 1999). WERNER (1989) publikoval první moderní check-list mravenců Čech, Moravy a Slovenska. Nejnovější komentovaný seznam mravenců České republiky publikovali WERNER & BEZDĚČKA (2001). Ale i tento seznam je dnes již neúplný a tedy zastaralý.

Mravenci osídľují nejrůznější biotopy od nivních až po vysokohorské ekosystémy. Jsou početní v extrémních suchých habitatech i v zaplavovaných lužních lesích. Protože kromě abiotických faktorů prostředí jsou závislí na dostatečných potravních zdrojích, jejich přítomnost v dostatečném počtu druhů i jedinců zpravidla indikuje vysokou diverzitu a tedy i zachovalost poměrů prostředí, ve kterém se vyskytují. Mravenci jsou (až na výjimky = mravenec zmožravý *Messor structor*) především predátory (třebaže, vzhledem k širokému potravnímu spektru, je můžeme obecně označovat za všežravce s dominantním sklonem k predaci). Některé druhy mravenců jsou sociální paraziti, žijící na úkor jiných mravenců (např. rody *Anergates*, *Epimyrra*, *Harpagoxenus*, *Strongylognathus*, *Symbiomyrra* aj.). Jiné druhy dočasně parazitují na druhých mravencích při zakládání hnízda (některé druhy rodů *Formica* nebo *Lasius*) nebo jsou tzv. otrokářské (*Polyergus*, *Formica sanguinea* Latreille, 1798).

Mezi druhy pro území ČR vymizelé (RE) jsou řazeny tři druhy, šest druhů je zařazeno mezi kriticky ohrožené (CR), 14 druhů je zařazeno mezi ohrožené (EN) a osm druhů bylo zařazeno do kategorie zranitelných druhů (VU).

pro území ČR vymizelý – regionally extinct in CR (RE)

Bothriomyrmex corsicus mohelensis Novák, 1944 – mravenec [Formicidae]

Camponotus lateralis (Olivier, 1791) – mravenec [Formicidae]
Strongylognathus bulgaricus Šilhavý, 1937 – mravenec [Formicidae]

kriticky ohrožený – critically endangered (CR)

Bothriomyrmex gibbus Soudek, 1924 – mravenec [Formicidae]
Formica transcaucasica Nasonov, 1889 – mravenec [Formicidae]
Leptothorax clypeatus (Mayr, 1853) – mravenec [Formicidae]
Liometopum microcephalum (Panzer, 1798) – mravenec [Formicidae]
Messor structor (Latreille, 1798) – mravenec [Formicidae]
Myrmica deplanata Ruzsky, 1905 – mravenec [Formicidae]

ohrožený – endangered (EN)

Aphaenogaster subterranea (Latreille, 1798) – mravenec [Formicidae]
Camponotus piceus (Leach, 1825) – mravenec [Formicidae]
Formica aquilonia Yarrow, 1955 – mravenec [Formicidae]
Formica foreli Emery, 1909 – mravenec [Formicidae]
Harpagoxenus sublaevis (Nylander, 1849) – mravenec [Formicidae]
Lasius distinguendus (Emery, 1916) – mravenec [Formicidae]
Lasius psammophilus Seifert, 1992 – mravenec [Formicidae]
Lasius reginae Faber, 1967 – mravenec [Formicidae]
Myrmica hirsuta Elmes, 1978 – mravenec [Formicidae]
Myrmica salina Ruzsky, 1905 – mravenec [Formicidae]
Myrmica vandeli Bondroit, 1920 – mravenec [Formicidae]
Symbiomyrma karavajevi Arnoldi, 1930 – mravenec [Formicidae]
Tetramorium ferox Ruzsky, 1903 – mravenec [Formicidae]
Tetramorium moravicum Kratochvíl, 1944 – mravenec [Formicidae]

zranitelný – vulnerable (VU)

Anergates atratulus (Schenck, 1852) – mravenec [Formicidae]
Camponotus aethiops (Latreille, 1798) – mravenec [Formicidae]
Camponotus vagus (Scopoli, 1763) – mravenec [Formicidae]
Formica exsecta Nylander, 1846 – mravenec [Formicidae]
Formica gagates Latreille, 1798 – mravenec [Formicidae]
Formica pressilabris Nylander, 1846 – mravenec [Formicidae]
Myrmica sulcinodis Nylander, 1846 mravenec [Formicidae]
Plagiolepis xene Stårcke, 1936 – mravenec [Formicidae]

The superfamily Formicoidea is represented by only one family in our country: the ants (Formicidae) WERNER (1989), WERNER & BEZDĚČKA (2001). One hundred and five species of ants are currently known from the Czech Republic (only wild species). The first sporadic notes on the ants of Bohemia and Moravia are included in the classical work by Mayr (MAYR 1855). The first list of the ants of Bohemia was published by E. LOKAY SENIOR (1860). The first list of the ants of Moravia was published by ZDOBNITZKY (1910). It was followed by SOUDEK (1921, 1922). The results of essentially intensive faunistic research of the ants of former Czechoslovakia from 1930's and 1940's were published by ZÁLESKÝ (1939). KRATOCHVÍL supplemented his prodrome one year later (1940). In 1941, SADIL and NOVÁK published a very successful key to Central-European ant species. In the second half of the last century, mainly the following myrmecologists were involved

in the faunistic research of ants in Bohemia and Moravia: V. Šilhavý, V. Sadil, V. J. A. Novák, K. Samsišník, P. Lauterer, V. Vysoký, P. Werner and P. Bezděčka (např. KRATOCHVÍL 1936, 1937, 1944, 1949; SAMŠIŠNÍK 1952; VYSOKÝ 1988, 1999; VYSOKÝ & ŠUTERA 2001; BEZDĚČKA 1995, 1996, 1998, 1999). Werner published the first modern check-list of the ants of Bohemia, Moravia and Slovakia (1989). The newest commented list of the ants of the Czech Republic was published by WERNER & BEZDĚČKA in 2001. However, even this list is today rather incomplete and thus obsolete. The ants inhabit most diverse biotopes from floodplain to alpine ecosystems. They are numerous in extreme dry habitats as well as in flooded forests. In addition to abiotic factors of the environment, they are also dependent on sufficient nutrient sources and thus, their presence in a sufficient number of species as well as individuals typically indicates a high diversity and thus also high degree of conservation of the environment which they occur in. The ants are (except for exemptions such as the *Messor structor*) mainly predators (in spite of the fact that with respect to their wide nutrient spectrum, we can consider them in general as omnivorous insects with a prevalent tendency to the predation). Some species of the ants are social parasites living on account of the other ants (e. g. the *Anergates*, *Epimyрма*, *Harpagoxenus*, *Strongylognathus*, *Symbiomyрма* etc). The other species can be transient parasites of other ants when founding ants hills (some species of the genera *Formicus*, *Lasius*) or they are so called slaveholder species (the *Polyergus*, *Formica sanguinea* Latreille, 1798). Three species are classified as regionally extinct in CR (RE), six species as critically endangered (CR), 14 species as endangered (EN) and eight species as vulnerable ones (VU).